

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים שע"י מוסדות דרכי תורה רחובות

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

מל' - 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

גליון 94 כסלו תשע"ה

העלוך מוקדש לעילוי נשמת רבי אברהם ז"ל בן רחל ופנחס אריאל הי"ד

פרשת מקץ

בעצמו שמלותיו, כלומר ממה שהוא לבוש בהם, החליף התחנות ולבשו עליון. ועוד אפשר, שהמלאך גבריאל שהיה עימו ולימדו שבעים לשון הוא גילחו והביא לו בגדים מגן עדן והלבישו.

מי ביקש עצות מיוסף? ההברקה הנפלאה של ר' עזרא עטיה זצ"ל

יועצתה ירא פרעה איש נבון וחכם וגו' (מא, לג)

רבים הקשו מדוע יוסף הוסיף לייעץ לפרעה כיצד לנהוג בשנות השבע והרעב, והרי לא נתבקש לתת לו עצה אלא לפתור את חלומותיו. והגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל בספרו 'קול יהודה' הביא תירוץ נפלא בשם מרן הגאון רבי עזרא עטיה זצוק"ל, שאת המילה "ועתה" לא אמר יוסף אלא פרעה. דהיינו שלאחר שסיים יוסף את פתרון החלומות, שאל אותו פרעה "ועתה?", כלומר, מה עלי לעשות לאור החלומות הללו. ומכיון שביקש עצה, השיב לו יוסף "ירא פרעה איש נבון וגו'". [ולכן המילה "ועתה" היא בטעם קדמא, המראה על הפסק הדיבור].

למה לא הצליחו החרטומים לכשף את יוסף?

וילבש אתו בגדי שש וישם רביד הזהב על צוארו" (מא, מב)

פירש רש"י "בגדי שש - דבר חשיבות הוא במצרים". וכתב בספר 'חסד לאברהם' לרבי אברהם אזולאי סבו של מרן החיד"א (מעין רביעי נהר נ"ב), "דע שיש סוד גדול בלבישת בגדי פשתן, כי הוא תועלת לחיים ולמתים לקטנים ולגדולים. ודע שסגולת בגדי פשתן הנוכרים דווקא כשלוש בגדי פשתן לבד בלא מין אחר עמו, אבל אם נתערב מין אחר עמו אפילו חוט אחד פוסל בו.

ופרעה השיג בחכמתו סגולת הבגדים, ולכן היה מלוכש כולו בבגדי פשתן לבן, ובהם היה מתגאה בפני חכמיו וגדוליו, ואומר להם כי הוא אלוה, והמופת לכך הוא שכל חכמיו וחרטומיו לא היו יכולים לשלוט בו ברוב כישופיהם, והם לא ידעו שהיה הדבר תלוי בסגולת הבגדים.

וגם יוסף השיג סוד זה ברוח הקודש, וידע שהלבוש בגדי פשתן לבן אין שולט בו לא עין הרע ולא רוח רעה ולא שום מיני כישוף. ולכן פרעה הרשע מרוב דאגת לבו בראותו את יוסף לבוש בגדי שש, שם רביד זהב על צווארו כדי לבטל סגולת לבישת הבגדים. ויוסף לא חשש לענין הרביד לפי שעה כדי להראות לפרעה שלא השיג הסוד, אמנם כשהלך לביתו הפשיט רביד הזהב מעליו, וכל זה כדי להעלים מפרעה הרשע הענין.

אמנם בימנעם לועז' כתב, שפרעה הליבש ליוסף בגדי שש כדי שלא ישלוט בו שום כישוף, ובזה יכול היה לעמוד בפני מכשפי מצרים שהיו מקנאים בו הרבה ורצו להזיק לו בכשפיהם, ולא היו יכולים לו כי לבש בגדי שש לבנים.

מהרי"ל דיסקין - החרטומים הוכיחו מתמונת הכוכבים שפתרונו של יוסף אינו נכון

"ואין פותר אותם לפרעה" (מא, ח)

פירש רש"י, "ואין פותר אותם לפרעה - פותרים היו אותם, אבל לא לפרעה, שלא היה קולן נכנס באזניו, ולא היה לו קורת רוח בפתרונו, שהיו אומרים שבע בנות אתה מוליד, שבע בנות אתה קובר".

ויש להבין, מדוע לא חשבו החרטומים על הפתרון של יוסף שהוא קרוב אל השכל יותר מהפתרונות שפתרו הם. שהרי הפרות רומזות לתבואת השדה, וכמו שנאמר (משלי יד, ד) "ורב תבואות בכח שור", וכן השיבולים בודאי מסמלות את התבואה, והיו צריכים לדעת ולהבין שהחלומות מורים על שבע שנות שבע ושבע שנות רעב.

ותירץ המהרי"ל דיסקין, שחרטומי מצרים לא נהגו להמציא מדעתם פתרונות לחלומות שהיו נשאלים עליהם, אלא היו פותרים על פי האינטואיציות ותמונת הכוכבים, שהיו רואים בהם את העתידות של אותו אדם ולפי זה מבינים ומבארים מהו פשר חלומו. ומשום כך לא היו פותרים חלום על פי דבר שלא נראה שיתרחש בעתיד, כי אז יתפסו כבדאים.

ולכן אף שידעו החרטומים על האפשרות לפתור את חלומות פרעה בדרך של רעב ושבע, לא פתרו כן, כיון שעל פי הכוכבים לא ראו שיהיו בעתיד שבע שנים של רעב ושבע, וזאת משום שהיו יכולים לראות בכוכבים רק מה שיתרחש בפועל ולא מה שאמור היה לקרות ולא יצא לפועל. ואף כאן למרות שנגזרו על מצרים שבע שנות רעב ושבע, לא ראו זאת החרטומים באינטואיציותם, כי למעשה היה רעב רק במשך שנתיים, שכשירד יעקב למצרים הפסיק הרעב [כמבואר ברש"י להלן מו, יט], וגם בשנתיים אלו היה להם מה לאכול על ידי התבואות שצבר יוסף. וכן גם בשנות השבע לא היה שבע לגמרי כי קימצו ואספו עבור שנות הרעב. [ועיי"ש שהאר"ך לבאר ע"פ יסוד זה ענינים נוספים בפרשה].

מדוע יוסף לא התרחץ כשיצא מבית האסורים?

"ויריצוהו מן הבור ויגלח ויחלף שמלותיו" (מא, יד)

בפסוק לא מוזכר שיוסף התרחץ לפני שבא אל פרעה, וכתב על כך ר' מרדכי כהן [מגורי הארי ז"ל] בספר 'שפתי כהן', "מי שישב שנים עשרה שנה בבית הסוהר ודאי שזוהמתו נודפת, אלא להודיעך שיוסף הצדיק לא היתה לו זוהמא כלל לפי צדקתו, כי אילו היתה לו זוהמא היה להם להרחיצו ולטוכו ולא אמר אלא "ויגלח, ויחלף" בלבד. אלא שכאשר הריחו את ריחו הטוב לא רצו להרחיצו, כדי שלא ילך אותו הריחו.

וכן לא נאמר שהלבישוהו בגדים אחרים, אלא לבש שמלותיו. ולכאורה, הרי היה בבית האסורים שנים עשרה שנה ומאין היו לו בגדים להחליף? אלא נתכוין יוסף להראות גבורתו של הקב"ה ונפלאותיו שעושה עם חסידיו. מה עשה, החליף לבוש התחנות ולבש אותו עליון, שלא נתלכלך ולא הסריח מחמת מלמולי זיעה אלא אדרבה יש לו ריח טוב וראוי לבוא בו לפני מלך, ועשה כן כדי לפרסם ניסיו של הקב"ה. לזה אמר ויחלף הוא

עביה בת סרה אומי ע"ה
מאיר בן אסתר אדרי ז"ל
מוזל סעידה בת יעקב קעטבי ע"ה

סעדה בת יוסף ונעמה כוכבי ע"ה
משה בן ימימה ונתן כוכבי ז"ל
יעקב בן רחל אבגי ז"ל

לעז"ר ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרה בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאוה בת תאניה ע"ה
אהרן בן יחיא ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה
עביה בת סרה ע"ה

פלפולו של מרן הגרע"י אודות זהותה של אסנת ותספורתו של יוסף בראש השנה

"ויתן לו את אסנת בת פוטי פרע כהן און לאשה" (מא, מה)

במדרשים מצאנו דעות חלוקות אודות זהותה של אסנת אשת יוסף. שלדעת המדרש רבה (פה, ב) היתה בתה של אשת פוטיפר, שכן אמרו שם "למה נסמך מעשה תמר למעשה אשתו של פוטיפר, מזה זו לשם שמים אף זו לשם שמים, רואה היתה באסטרולוגין שלה שהיא עתידה להעמיד ממנו בן, ולא היתה יודעת אם ממנה אם מבתה". ולפי זה צריך לומר שיוסף גייר את אסנת לפני שנשאה. וכן אמרו בילקוט שמעוני (יהושע רמז ט) "יש נשים חסידות גיורות: הגר, אסנת, צפורה וכו".

ובילקוט חרש' הוסיף בשם המדרש, שלאחר המעשה עם אשת פוטיפר באה אסנת אל אביה וסיפרה לו את האמת ונשבעה לו, ואז אמר הקב"ה "הואיל ואת לימדת עליו זכות, שבטים שיעמדו ממנו ממך יהיו". ובמדרש (בר' אלבק. ויחי צו) אמרו שאסנת היתה סומא באחת מעיניה.

אך בפרקי דר' אליעזר (פל"ז) ובמדרשים נוספים וכן בתרגום יונתן, מבואר שהיתה בתה של דינה שנתעברה משכם, ורצו השבטים להורגה מפני חילול ה' והניחו אותה בין קוצי הסנה כדי שתמות, ובא יעקב אבינו והצילה, וקשר לה קמיע בצוארה ובו כתב "כל הדבק כך דבק בזרעו של יעקב", ומיכאל המלאך הורידה למצרים לבית פוטיפר, ושם אימצה אותה אשת פוטיפר שהיתה עקרה. וביאר הגר"י זילברשטיין (חשו"ח ברכות לד, א) שפני מתן תורה היה מותר להרוג אדם מפני חילול ה' ולכן רצו השבטים להרגה. וביאר רבינו בחיי, שלכך נקראת אסנת על שם הסנה שהשליכוה בו.

ורבינו חיים פליטאל פירש, שאסנת אותיות 'אנסת', שנולדה ע"י שכם שאנס את דינה. או מלשון 'שנואה' שהיו שונאים אותה בבית יעקב אבינו. ובאוצר המדרשים אמרו על הפסוק (בראשית מה, א) "ויאמר ליוסף הנה אביך חולה- מי הגיד לו שאביו חולה? אסנת אשתו, שמשעה שירד אביו יעקב למצרים היתה משמשת אותו, וכיון שראתה אותו חולה מיד שלחה ואמרה ליוסף".

ב. ולכאורה קשה לדברי המדרש רבה, שהרי האבות וגם השבטים קיימו את כל התורה, ואם כן על אף שנתגיירה היתה אסנת אסורה ליוסף מדין מצרית ראשונה, שעתידיה התורה לאסור לישראל להתחתן עם מצרי או מצרית שנתגיירו עד דור שלישי.

ותירץ מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל בספר 'מאור ישראל' (תענית יא, א), שרק האבות קיימו את כל התורה אך השבטים לא קיימו את כולה אלא מצוות מיוחדות ומסויימות, וכפי שמוכח מהתוס' בחולין (צא, א). ולכן נשא יוסף את אסנת, ובפרט שהיה לו צורך בדבר כדי לקיים מצות פריה ורבייה, ולא היתה לו אפשרות אחרת לכך בהיותו במצרים.

ג. ועל פי זה תירץ מרן זיע"א ענין נוסף, שהנה ידוע שיוסף יצא מבית האסורים בראש השנה (ר"א יא, א), ולכאורה כיצד הסתפר ביום טוב [ויגלח ויחלף שמלותיו?]. ואף שעשה כן ע"י גוי מכל מקום אמירה לגוי שבות, ועל כרחך שהשבטים לא קיימו את כל המצוות.

ולכאורה יש להעיר על דברי מרן, שהנה נאמר (בראשית מג, טז) "וירא יוסף איתם את בנימין, ויאמר לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה וטבח טבח והכין" ודרשו חז"ל (בר' צב, ד) "אין הכן אלא שבת, כמ"ש והיה

ביום הששי והכינו וגו', הדא אמרה ששמר יוסף את השבת לפני שתנתן". וכתב הרמב"ן בפרשת תולדות שאע"פ שהאבות לא קיימו את התורה בחוץ לארץ מכל מקום יוסף היה משמר את השבת במצרים, מפני שהיא שקולה כנגד כל המצוות, לפי שהיא עדות על חידוש העולם, והיה עושה כן ללמד את בניו אמונת בריאת העולם, להוציא מלבם כוונת עבודה זרה ודעות המצריים. וכיון שיוסף שמר את השבת אי אפשר לומר שהסתפר בראש השנה בגלל שלא קיים את כל התורה, כי גם בראש השנה אסור להסתפר כמו בשבת.

ויש ליישב דברי רבינו בשני אופנים. האחד, שיוסף שמר שבת ולא יום טוב, שהרי הטעם לשמירת השבת הוא משום שהיא מורה על חידוש העולם, וזה לא שייך ביום טוב. ועוד אפשר, שיוסף התחיל לשמור את השבת במצרים רק לאחר שנולדו בניו, וכפי שמדוקדק ברמב"ן שהיה עושה כן ללמד את בניו, וזאת משום שגדלו במצרים וחשש שמא ילמדו מהם, אך כשיצא מבית האסורים עדיין לא שמר את השבת.

מדוע השתנה תואר הרבנות של השבטים כשירדו למצרים ?

"וירדו אחי יוסף עשרה לשבור בר מצרים" (מב, ג)

פירוש נחמד ביאר בזה מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל, שהנה ידוע שלאמוראים שהיו בארץ ישראל קוראים רבי, ולאילו שבחוצה לארץ רבי. והנה כשאחי יוסף ירדו מארץ ישראל למצרים ירדו מתואר רבי לרבי, וההבדל בין רבי לרבי היא האות י', שמנינה בגימטריא עשר. וזהו שנאמר "וירדו אחי יוסף עשרה", שירדה מהם האות י' שמנינה עשרה. ונראה להוסיף על דברי מרן, שזהו "עשרה לשבור בר", שנשברה ונחתכה האות י' מרבי, ומעתה נקראו רבי שהם אותיות בר'.

ה'צופן' שטמן יעקב בבוטנים ששלח ליוסף

"מעט צרי ומעט דבש נכאת ולט בטנים ושקדים" (מג, יא)

נתעוררתי לכך שחלק מהדברים ששלח יעקב ליוסף, הם מהדברים שנשאו גמלי הישמעאלים בשעת מכירת יוסף, כמו שנאמר (לו, כה) "וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה.

ואכן, ראיתי ב'אזנים לתורה' לר' זלמן סורוצקין שהרגיש בזה, וכתב "נפלא הדבר ששלח את אותם המינים שנשאו גמלי הישמעאלים בשעת מכירת יוסף, צרי נכאת ולוט, אלא שהוסיף עליהם דבש בטנים ושקדים כאילו שנועדו שלושת המינים הנוספים לכפר על ג' הראשונים".

ב. ולכאורה מדוע דוקא בצרי ובדבש ציין הכתוב את הכמות, ששלח לו מעט מהם ולא בשאר הדברים. ויתכן לומר ש"מעט" "מעט" בגימטריא 238 כמנין רחל, וכן ההפרש בין "צרי ולט" ל"בטנים ושקדים" שהוסיף יעקב הוא 52 [עם הכלל] כמנין ב'ן. ורמז הכתוב שיעקב אמר "הורידו לאיש", אך דברים ששלח לו ניבא ולא ידע מה ניבא שהוא יוסף בנה של רחל.

"הכל תלוי במזל, ואפילו ספר תורה שבהיכל"

ספר רבי' הזהב' מאת הרב ראובן גולן שליט"א ראש כולל 'שערים המצויינים', ניצב על מכשף הדפוס וממתין לתורמים שיסייעו להוציאו לאור. בספר מאות עמודים ובהם ביאור וסיכום הלכות ומלאכות שבת, מסוגיות הגמ', טור ב"י שו"ע ומשנ"ב, ועד לאחרוני זמננו ספרדים ואשכנזים. יש בו תועלת רבה לחסידים ללמוד הלי' שבת בהבנה משורשי הסוגיות, ובפרט למגידי שיעורים ולנבחרים במבחני ההסמכה לרבנות הראשית. אברכים רבים ברחבי הארץ נעזרו בקונטרסים שיצאו עד עתה, וקיבלו בהירות הבנה ובקיאיות בהלכות סבוכות אלו.

מתוך הסכמת מרן הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א "הספר ערוך בטוב טעם ודעת, ומסכם בשפה ברורה ומתמצתת את עיקרי הדינים, משורשם בסוגיות הש"ס והראשונים, עם דברי הטור ומרן הבית יוסף, ועד אחרוני הפוסקים. והביא דעת מרן אאמ"ר זע"א, עם חידושים וביאורי הלכה מאת המתבר שליט"א, מאשר עלתה ידו, ובי"ה היתה לתועלת לעוסקים בהלכות שבת".

המעוניינים להקדיש ולהנציח את הספר לעילוי נשמת יקיריהם, או לרפואה והצלחה יפנו למחבר בטל' 050-4122172

לעילוי נשמת ישראל בן שרה דרחי ז"ל ♦ יפה בת מרים נסיר ע"ה ♦ מילכה בת לאה בנימין ע"ה ♦ ניסים בן סלמה אהרון ז"ל

הרב חוואטו יצחק בן יהודה רוקח ז"ל
מרים בת מנטינה רוקח ע"ה
שרה בת ניסים שלום ע"ה

דליה בת רחל יוסף ע"ה
עליה בת סעדה זאנו ע"ה
אברהם בן סולטנה דימרי ז"ל

שרה בת סעידה כהן ע"ה
מרים בת חסיבה גניש ז"ל
ר' ישראל בן חסן אלזני זצ"ל